

kulturális múltja értékes adattal lenne gazdagabb. Mert abban a korban még elég ritkán fordul elő, hogy polgárcsalád — nyomorúságos kis vidéki községben — képgyűjteményt mondhasson a magáénak. És ezzel teljesebb és realisabb lenne az a romantikus kép, amely előttünk áll a várpalotai Radicsokról, közelebbről éppen Radics Máriáról, az *Al-Petőfi*, a *Palotai álmok* és annyi más finom mívű Krúdy-írás felejthetetlen alakjáról.

Helyszíni ismeretek birtokában mondhatjuk, hogy teljesen alaptalan az író azon állítása, amely szerint Radics Mária és férje, legidősebb Krúdy Gyula, vagy Mária testvére, Radics János, vagy akár őmaga kisiskolás korában bent lakott volna a várban. 1850 után, írásaival ellentétben, nem működött a felvonóhid, örök sem strázsáltak a várfalon. Az egyik Zichy-család a várban lakott, a másik a kastélyban (a Kastélydombon), egyiknek sem álltak szolgálatában a Radicsok. 1450-es Zichy-címert pedig már csak azért sem látatható Péter Pál úr, aki az író, Krúdy Gyula maga, a *Palotai álmok* főszerplője, mert hiszen az első Zichy 1616-ban jelent meg rövid időre Palotán, maga a Zichy-család pedig 1650-ben lett birtokosa — papíron — a palotai várnak s csak 1710 után költözött a család Palotára.*

Ellenben ismerjük mindkét házat, amelyet Radics Mária, illetve Radics János mondhatott magáénak. Sőt, a harmadik Radics-háznak is tudjuk a helyét. Ez az utóbbi a Mészáros Lőrinc utcában a második világháborúban megsemmisült, de a másik két ház túlélte a város pusztulását. Az egyik az a kis fehérfalú ház a Rejcsurban, a Thuri György tér 11. alatt, amely 1963-ban azonos Varsányi Ferencék házával. A másik a volt Megyeház, most Jókai Mór utcában, a református templom közelében levő Svarda-Klug-féle ház. Ezt a Radics-házat, amelynek egyik szobájában az író Krúdy Gyula édesapja született — akinek születésnapjadataival fentebb találkoztunk — meg lehet ismerni Krúdy Gyula eme soraiban is: „Ott a Bakony közepén, a kis Várpalotán él a két öreg ember, aki folyton álmodik. János bácsi a régi ház hátulsó részében dörmög naphosszat, míg Mari néni elől lakja hűvös szobáit, ahonnan az utcára is lehet látni. Körül pedig zúg-búg a Bakony.”**

A két öreg, mint a további elbeszélésből kiderül, Radics János és huga, Radics Mária. János úr a Loncosból érkezik, Mari néni ebédet főz, májindul a temetőbe régi ismerőseihez és barátnőihez, akik ilyenkor sorra felszállnak a sírokból s Máriával együtt emlékeznek, míg lassan újra le nem száll az alkony.

Farkas Dezső kovács is emlékezik a Svarda-féle Radics-házra. Radicséknál „zongora volt már akkor, amikor még két zongora sem találkozott Várpalotán”. Ő úgy emlékszik, hogy két nő élt abban a házban, magánosan. Özv. Szabó Andrásné is két nőre emlékszik.

Vidamon Károly szabó is tud Radics Mária mellett egy bizonyos Erzsi nevű hölgyről, aki 1963-ban kb. annyi idős lett volna, mint az ő nővére, mintegy 80 esztendő. Kitűnően zongorázott — mondja Vidamon Károly s fellépett a helyi műkedvelő gárdában is. Szerinte Radics Máriának az első világháború alatt itt éltek a Thuri György téri házban.

Vörös Istvánné (1893) is erre a Radics-házra emlékszik, a Thuri György téri kis házra, mert a szomszédban laktak s onnan hordták, sokszor csak

* L. Szij Rezső: Várpalota. Bp. 1960. 130. 1.

** L. Krúdy Gyula: A szakállszáritón. Bp. 1967. 142. 1. Kiemelés tőlem Sz. R.

úgy átadták a kerítésen a tejet. Vörösné bátyja tudott németül s ezért többször beszélt Radics Máriával németül, mint magyarul. Szerinte is másodmá-gával lakott Radics Mária a házban, s úgy emlékszik, mintha a fiatalabb is már őszes lett volna. Vörös Istvánné szülei 1909–1912 között Radics Máriától vásároltak néhány bútordarabot, valószínűleg akkor, amikor a felső Radics-házat eladták és a kisebb lakásba a holmik nagyrésze nem fért be. Egy fekete asztalt, két kis fotójt, egy zöld alapon hatalmas és szép piros rózsákkal díszített diványt.

Vörös Istvánné testvére, özv. Csösz Józsefné is bejáratos volt Radics Máriához (tejet hordott nekik) s világosan emlékszik arra, hogy az első világháború alatt itt laktak a Rejcsurban (Thuri György tér) Várpalotán. Ugyanis Erzs kisasszonynak a szomszédba beszállásolt katonák szívesen tették volna a szépet, s emiatt ez csak akkor mert a kútra menni vízért, amikor a katonák nem voltak a láthatáron. Egyébként Radicsék zárkóztottan éltek, az utcaajtó többször volt náluk zárva, mint nem. Néha elmentek sétálni. Máskor az udvari lugasban az asztal körül üldögéltek.

Özv. Szabó Andrásné háza a Tési domb felé szomszédja a Thuri György téri Radics Mária-féle háznak. Öneki is úgy rémlik, hogy itt éltek az első világháború alatt, talán még a Tanácsköztársaság idején is. Ez az egyetlen helyi emlékezés, amely az 1919-es események idejére utal és érthetővé teszi Krúdy Gyula *Utinaplómból*, *A betyárok országútján* c. írásait. Ezek valóban a Tanácsköztársaság esztendejének élményeire épülnek. A palotai út pedig abban leli magyarázatát, hogy a nagyanya itt élt Palotán. Vidamon Károly is úgy emlékszik, mintha 1919-ben járt volna Krúdy Palotán. A költői lelkületű, süket és vak asszony, Szabóné Tizekker Matild szerint szép, sudártermetű, büszke tartású asszony volt Radics Mária. Az író is „jegyenyetartásúnak” nevezi.

Radics Mária *Vörös Istvánné* szerint is „derék, nagy csuda asszony volt”. Ugyanezt állítja özv. Szabó Andrásné is. Tizekker Matild nemcsak a nagyanyát, az unokát is ismerte: daliás, szép szál, barna férfiú volt — mondja Krúdy Gyuláról.

Mindezt megerősíti az alábbi levél, amelyet Radics Mária 1919 elején írt unokájának:

„Édes Gyula!

Egy gondolat bánt engem.

Hogy te édes Gyula eben a veszélben lévő Hazánkat meg tudnád menteni. Na! Személesen be utaznád azokat a kétes gondolkozó vidékeket és a Nagy Kosut ként felráznád ennek az alvó nemzet lelkét a kik a nembánomságon andalognak, a mig elenségeink fel osztják Hazánkat.

Kérlek édes Gyula, ha volnál oly kegyes és Károly Mihálnál ki eszközölnéd, hogy mint Honvéd századosnak 26 évig voltam hites felesége — és nem a szeretője, 83 éveimre talán segéllene engemet. Kis házamat el kellett adnom a meg élhetésért.

Isten veled édes Gyula

szerető nagy anyád

Mária”*

* L. Tóbiás Aron: Az ismeretlen Krúdy. Új Írás, 1963. okt. 1254. sk. 1.

A primitív írás ne lepjen meg senkit, több mint 70 évvel azelőtt még a szabadságharc előtti iskolában tanulta a betűvetést s akármennyit olvasott is közben, túl a nyolcvanon az írás már mindenképpen nehezeére eshetett. A sorokból kitűnik, hogy Radics Mária milyen nagyra értékelte unokáját, akit pedig tulajdon apja sem szívesen látott az irodalmi pályán*, nagyanyja azonban inkább méltányolta irodalmi ambícióit. Előtte az író még közéleti férfiú is és Kossuth példája nem véletlenül került levelébe.

Azonban ebben a levélben is akad bökkenő. Ugyanis Radics Mária ha csak 83 éves lett volna írásakor, akkor 1836-ban kellett volna születnie. Ez esetben már 12—13 éves korában „szöktette volna meg” Krúdy Gyula, márpedig ez alig valószínű. 14 éves korában aligha táncolhatott a komáromi sáncon s aligha 16 éves korában hozta világra 1850-ben az író apját. Sokkal valószínűbb, hogy 87 éves volt ekkor s hogy 1832-ben született.

A levél megerősíti a helyi hagyományt atekintetben is, hogy házat el kellett adnia. Ez a „kis ház” csakis a Thuri György-téri lehetett. A helybeliek állítása szerint egy Wirtz nevű ács vette meg.

b) *Radics Jánosról*, Mária bátyjáról Krúdy várpalotai vonatkozású műveiben azt írja, hogy szőlőbirtokos volt a Loncsosban, piacbérléssel foglalkozott, megsüketült, halottkémként működött; hugát, Máriát, erkölcsi okokból — mert táncolt a komáromi sáncon — kitagadta az apai örökségből. Továbbá hogy Radics táplálta az ál-Petőfit, azaz „Sarlai téti takácslegény”-t a Loncsosban. Továbbá hogy az író apja halálos ágyához megérkezett Nyiregyházára.

Az, hogy hugát a birtokból kitagadta, — ez már Krúdynál sem hangzik hitelesen, hisz másutt meg azt írja, hogy Radics Máriának a Loncsosban szőleje volt. Különben is Radics Mária egészen a századfordulóig anyagilag túrhetően tartotta magát, amikor pedig már hetven év körül járhatott. Az a körülmény, hogy ingó és ingatlan vagyonából eladogatott egyet s mást, semmit sem von le abból, hogy anyagilag nem állhatott rosszul, legfeljebb jövedelem hiányában meglévő vagyonából élt. — Radics Jánossal is ez történt, hisz a palotaiak közül többen tőle vettek egy-egy darab szőlőt, nemcsak a Loncsosban, de a Józannak nevezett szőlőhegyen is.

Vidamon Károly is ismerte Radics Jánost. Édesapja vette meg Radics János Józánbeli szőlőjét.

Szentes Simon József, miközben megmutatta a Mészáros Lőrinc utcában Radics János elpusztult házának helyét, elmondotta, hogy Radics Jánostól kapott új szőlővenyigéket, továbbá hogy Radics János elpusztult szőlőjéből *Szüts Lajos* gazdálkodó is vett egy darabot.

Szánthó József ugyancsak ismerte Radics Jánost: maga is ültetgetett loncsosi szőlőjében. *Özv. Ignácz Adolfné* mindkét Radicsra emlékezett, akárcsak *Szüts Ferenc* idős csizmadiamester. Mások is ismerték gyermekkorukban és Bozsoki Sándor, Molnár János stb. megerősítik azt az írói állítást, hogy valóban piacbérlő (helypénzszedő) volt s nem örvendezett különösebb népszerűségnek a kofák és egyéb árusok között. — Krúdy az Ál-

* Krúdy Zsuzsa: Krúdy Gyula. Élet és Irodalom 1963. május 11.

Petőfi-ben azt állítja, hogy Radics azért süketült meg, mert egyszer Sobri Jóska bakonyi betyár veszprémi tárgyalásán hamisan tanúskodott a haramia mellett s Isten büntetésből süketséggel verte meg: Veszprémben még jól hallott, Palotára érkezve hiába húzták a harangot, semmit sem hallott belőle. Az igazság ezzel szemben az, hogy Sobri tárgyalásán azért sem lehetett jelen, mert a betyár már jóval Radics János születése előtt meghalt, amint ezt a kérdést más vonatkozásban vizsgálva, Eötvös Károly bebizonyította. Sokkal valószínűbbnek látszana, ha alá lehetne támasztani, hogy Sobri helyett Savanyú Jóskáról lehet szó, akiről a palotai helyi hagyomány is beszél. Arról azonban, hogy Radicsnak bármi köze is lett volna Savanyúhoz, sem Krúdynál, sem a helybélieknél nem akadtunk nyomára. Az mindenestre feltűnő, hogy mindig Sobrit szerepelteti és sohasem Savanyút, akinek viselt dolgai Krúdy gyermek- és ifjúkorára esnek. — Egy másik elbeszélése szerint Radics János (a *Palotai álmok*-ban) abba süketült bele, hogy úgy tett, mintha nem hallaná a kofák átkozódását, s végül megszokta, hogy csakugyan elvesztette hallását. — Erről azonban a helyi hagyomány semmit sem tud; ez nem zárja ki, hogy csakugyan nagyot hallott már a századfordulón, amikor — idősebb lévén Máriánál — jóval túl lehetett a hetvenen. (Az író a *Dunántúli-Tiszántúlinál* című művében is süketnek írja le.) — Abban igazat ír Krúdy, hogy az öreg Radics sok mindennel foglalkozott, többek között gabona- és borkereskedéssel is. A Svarda-féle házban még látható a hatalmas régi pince, erős gerendázattal, amelyben vaskarikákkal „csigázták a hordókat”. — mondja Klugné. A helyiek elbeszélése szerint az öreg Radics vereshajú volt — Krúdy „vereshasú”-nak írja az *Asszonyságok díj*-ban — s idős korában fölakasztotta magát. Ez utóbbi állítás azonban nem felel meg a valóságnak. De az sem, amit Krúdy állít, hogy az öreg Radics nőtlen lett volna (*Palotai álmok*). Nemesak, hogy megházasodott, de családja is lett. Krúdy azt írja: fősvény volt az öreg piacbérlő s valóban így él a köztudatban az egész Radics-familia (özv. Csósz Józsefné, Szabóné Tizekker Matid, Molnár János stb.). Ez talán azzal magyarázható, hogy Várpalota gazdasági élete a múlt század második felében katasztrofálisan pangott; egész utcásorok néptelenedtek el, mert a felbomló kézműipar képtelennek bizonyult a nagyszámú helyi iparos eltartására, a kapitalizmus pedig Palotára akkor még egyetlen üzemet sem telepített, amely foglalkoztatni tudta volna a munkanélkülivé váló kezeket. A tönkrement iparosok közül sokan lettek öngyilkosok, azért nem csodálható, ha ilyen körülmények között mindenki igyekezett fogához verni a garast, ami aztán a másik ember részéről fősvénységnek minősült. (A palotai gazdasági válságra utal Krúdy az *Asszonyságok díj*-ban is, amikor azt írja, hogy többen lakodalomra kölcsönért a veszprémi takarékhhoz fordultak, ami a valóságnak meg is felel).

Ami Radics Jánosnak az *Ál-Petőfi*-ben vitt szerepét illeti, hogy ti. ő táplálta az ál-Petőfit, a „Bujdosót”, erre nézve sem találtunk helyi hagyományt. Ál-Petőfi lappanghatott a Loncsosban, sőt talán maga Petőfi is megfordult Palotán, erre utal a Szeget-szeggel című verse, s talán ennek emléke kísérthetett. Vagy öccse révén emlékezhetek rá egyesek, aki 1845-ben itt segédeskedett az egyik mézárszékben. A vers aláírása szerint azt Pusztapalotán írta, e Várpalotától északra hat kilométerre fekvő várromnál. A benne leírt eseményt a palotaiak ma is úgy adják elő, mint ami itt történt

Palotán, szemben a volt Végh-féle kocsmával, azon a helyen, ahol ma már az új tizenkét tantermes iskola áll. — Valójában az eset Aszódon történt, s Petőfi állítólagos várpalotai útját semmi egyéb nem tanúsítja, mint a verse alatt álló *Pusztá-Palota* név. Az egész Radics János Ál-Petőfi kapcsolatból annyi kétségtelen, hogy Radics János a Loncsosban is birtokolt szőlőt, nemcsak a Józsan-hegyen, sőt azt is tudják Palotán néhányan, hogy a filokszera az ő szőlejét is kipusztította. — Ami Radics János halottkémi megbízatását illeti, erre vonatkozó adat még nem került elő.

Klug Györgyné szerint az ő nagyanyja, Svarda Józsefné jóban volt Radics Máriával, akitől ezt a Jókai utcai (akkor Megyeház utcai) házat 1908—1910 körül megvették Svarda Józsefék. A ház hátsó részében lakhatott Radics János, ezt utóbb Novák János vette meg Svardáék leszármazóitól.

c) Krúdy azt írja Radics János és Mária apjáról: *Radics József*-ről, hogy a monarchia egyik legmódosabb fuvarosgazdájaként működött, s hogy útközben halt meg, holtan állítottak vele haza a lovai. (Máskor ezt úgy variálja, hogy félholtan érkezett haza s a bakról végrendelkezett.) Radics Józsefnek nem akadtunk nyomára hivatalos feljegyzésekben.

d) Krúdy szerint 1855-ben játszódtott le az a kirándulás, amelyet Amanda-Radics Mária szervezett Füredről a Loncsosba, ahol Radics János táplálta az *Ál-Petőfit*. Egy másik helyen pedig ezt olvassuk; akkor történt ez, amikor első gyermekét ringatta álomba a hat közül az a zsidóasszony, akinek családját egy *Hoszter Fülöp* nevű kocsis gyilkolta le. Itt valóban megtörtént eseményt örökít meg az író: ez a Hoszter Fülöp a péti Vörösmalomban szolgált. Tizekzer Kálmán idős borbélymester anyja elbeszélése alapján azt állította 1962-ben, hogy majdnem teljesen kiirtotta a palotai Gold-családot 1860—1865 táján. Hogy miért, ma már nem lehet megállapítani. Krúdy egyik írásában felakasztatja a gyilkost. Viszont a helyi hagyomány szerint később kiszabadult a börtönből s elment a család életben maradt s közben felnőtt tagjához — bocsánatot kérni. A tényállást nem sikerült tisztázni, kivéve azt, hogy a gyilkosság maga történeti tény, s hogy Krúdy ezen a ponton a valóságnak megfelelően nevezi a gyilkost Hoszter Fülöpnak.

e) *Krúdy Gyula apja* — aki tehát Várpalotán született abban a szobában, amelyben 1962-ben is Klug György és neje lakik — ügyvéd lett Nyiregyháza. Együtt élt az egyszerű származású Csákány Júliával, akit később feleségül is vett s akitől az írón kívül még Péter, Erzsébet, János, Ödön, Ilona és László nevű gyermekük született. — Az apa nagyon szerette gyermekeit, erre nézve valóságos hű mindaz, amit Krúdy ír a *Dunántúli-Tiszántúlinál* című könyvében. Egyébként az író apjáról a helyi hagyomány semmit sem érzött meg. Valószínűleg hamar elkerülhetett Palotáról.

f) Hiába kerestük történelmi mintáját a *Palotai álmok* szereplői közül többek közt Szekszti Juditnak, valamint anyjának, Lehőcz Annának, akibe a regény szerint Radics János oly reménytelenül szerelmes volt. Annyit sikerült megtudnunk, hogy a század első évtizedeiben élt Palotán egy Lehőcz nevű köteles, rigmus is maradt fenn róla, de nem tudnak a palotaiak sem Lehőcz Annáról, sem olyan Lehőcz lányról, akivel azonosítani lehetne a

regény alakját. Az a kis zöld-zsalugáteres ház, amelyről Krúdy azt írja, hogy belőle zongoraszó hallatszott, minden valószínűség szerint a Thury György téri volt Radics-házzal azonos. Mivel a helyi hagyomány állítása szerint Radics Mária zongorázott is, aligha tévedünk, ha azt állítjuk, hogy abból a zöld-zsalugáteres házból nem Szekszti kisasszonynak, hanem vagy Radics Máriának, vagy az író valamelyik nőtestvérének, talán ama bizonyos Erzsinek játéka hallatszott ki. Az sincs kizárva, hogy Szekszti alakjába Erzs testvéréből is beleszótt néhány vonást.

g) Az *Asszonyágok díja* című műve *Natáliájának* mintáját ma már felesleges keresni, modell ily célra akadt mindenütt, nemcsak Palotán. Érdekesebbek lehetnek azonban a többi mellékalakok, akiket már korábban felsoroltunk s akiknek egykor élő mását eddig még a legöregebbek emlékezetéből sem sikerült felszínre segíteni. *Özv. Csősz Józsefné*, azután *Vörös Istvánné* a fiákeres *Móni* alatt egy Deutsch nevű fuvarosra gondol, akinek a Kosuth L. utcában volt a telepe s több fiákerrel folytatta az utasszállítást.

Az író a Tanácsköztársaság idején gyermeket váró feleségével együtt megfordult Palotán Veszprémből jövet. Ennek az útnak a terméke az *Uti naplóból* c. elbeszélése, valamint *A betyárok országútján* című írása. Alakjaira már senki sem emlékszik Várpalotán.

h) De magára az író *Krúdy Gyulára* néhányan még a már idézettekén kívül is emlékeztek az 1960-as évek elején.

Vörös István Pesten ismerkedett meg Krúdy Gyulával. A Dorottya utcai Neuländer szabócégnél, ahol Krúdy ruhát csináltatott magának. Bejárt a próbákra, igen pedáns volt, mikor hazavitte neki a kész öltönyt, visszaküldte, hogy még igazítsanak rajta. A borralalóra is emlékszik, 20 krajcárt szokott adni, 1908—1909 körül lehetett, mondja Vörös István.

Vidamon Károly látta Krúdyt, az író „huszárönkéntesi egyenruhában a templomi misén” s tudomása van arról is, hogy Fűzy Antal is jóban volt Krúdy Gyulával. (Fűzy Antal költőnek indult s e révén kerülhetek közel egymáshoz.) Az 1962-ben elhunyt *Molnár János* (a Korona-szálló egykori tulajdonosa) és felesége ugyancsak ismerte Krúdy Gyulát, az író.

6. A múltból a jelenbe.

Abból, amit elmondottam, látni lehet: mennyi minden vár tisztázásra Krúdy Gyula várpalotai kapcsolatait illetően. Mert sok kérdés nyitott még, ami további kutatást igényel.

A személyi kapcsolatok feltárásával párhuzamosan sok minden igazolódhat, ami mint palotai anyag hozzájuk fűződik. Egy-egy darabját jelentik ugyanis a régi palotai életnek s rajtuk, illetve Krúdy művészetén keresztül bepillantást nyerhetünk egy olyan világba, amelyről egyéb adat alig található. Ha a valóság magvát megjeljük Krúdy, az író meséjében, közelebb jutunk magához Várpalotához, ennek múlt századi életéhez. Addig is hiánytalan élvezettel olvassuk műveit, de a fentiek ismeretében mégis egészen más szemmel. Kíváncsi figyelő lélekkel, hátha észrevesznek a palotaiak emlékeik közt valamit, ami igazolja, vagy esetleg megbízhatóbban világítja meg azt, amit Krúdy ködbe, már-már mítoszba burkolt. Mert hogy szándékosan is összekeveri a dolgokat, azt éppen a Hozster Fülöp esete bizonyítja. Ked-

vesen bolondozik a tényekkel, mert hiszen nem történelmet ír, hanem irodalmat ad, mesét, költészetet, egyszerre gyúrva képzeletből és valóságból.

Várpalotának Krúdy marad legkedvesebb írója, mert írhatnak róla megbízhatóbban, de szebben, izgatóbban, a képzelet és műélvezet majd minden árnyalatát kielégítőbben aligha. A bakonyi széltől tanulnak horkolni a jó palotaiak ma is, éppen úgy, ahogy Krúdy írja a régiekről. A bakonyi szélben ma még jobban, kétségbeesettebben üvöltöttek a világ összes akasztottjai, mint bármikor, az elmúlt évek tetőket szaggató óriási viharai mindenkit meggyőzhettek erről.

Az elszállott múlt emlékei még itt lengenek néhány fehérre meszelt régi szobában, a Felsővárosban, a temetők bokrai és sírdombjai között, a Loncsos fái alatt, a szőlőfürtök között. Mikor e sorokat írom, még él néhány tanúja Várpalotán az elmerült Radics-Krúdy világnak.

A mai nemzedéket már egy egész más világ fogadja Várpalotán. — Hol van Marion — a kocsis, Mózsi — az álbetyár és Móni — a fiákeres? Az AKÖV kocsijai száguldanak a palotai utcákon, modern autóbuszon jönnek be a városba a vendégek. — De a vár még áll, s szebb lesz, mint valaha. Ha az őr nem kiabál is a várfalakon, utóda, a parkőr is megteszi a magáét. — De a hölgyekre gondolva már csak a környék árvalányhajból kötött szőke csokrai emlékeztetnek azokra a hosszúhajú, szőke szépségekre, akik oly „fánkmódjára” sikeredve bővölték rózsaszínű bőrükkel a századforduló várpalotai gavallérjait.

Az *Öreg idő* (A szakállszárítón-ban), *A betyárok országútján*, *Utinaplómból*, *Mákvirágok kertje*, *Al-Petőfi*, *Palotai álmok*, *Dunántúli-Tiszántúlinál*, *Aszszonyságok díja*, *Aranykézutcai szép napok*... gazdag lelőhelyei a palotai múltnak. Ezért érdemes keresni bennük az öreg várost, annak régi életét és embereit. A problémákat inkább csak felvetettük, de ezzel az első lépést megtettük a kérdések tisztázása felé.

(1963)